

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG

ĐÀO THỊ KHÁNH CHI

**DẠY HỌC HÁT ARIA CỦA W.A. MOZART CHO
SINH VIÊN THANH NHẠC GIỌNG SOPRANO TRƯỜNG
ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

**TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ
LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC ÂM NHẠC**

Khóa: 2 (2016 - 2019)

Hà Nội, 2023

**Công trình được hoàn thành tại:
Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Nguyễn Thị Tố Mai

Phản biện 1: PGS.TS. Nguyễn Phúc Linh

Phản biện 2: PGS.TS. Trần Thị Tuyết Oanh

Phản biện 3: PGS.TS. Hà Thị Hoa

Luận án được bảo vệ trước Hội đồng đánh giá luận án họp tại
Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương
vào lúc giờ ngày tháng năm

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- Thư viện Quốc gia Việt Nam

- Thư viện Trường ĐHSPT Nghệ thuật Trung ương

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Aria là những tác phẩm có vai trò quan trọng trong dạy học thanh nhạc ở các trường chuyên nghiệp để phát triển giọng hát bởi những yêu cầu khắt khe về kỹ thuật thanh nhạc buộc người hát phải dày công luyện tập. Việc hát tốt thể loại này sẽ là cơ sở giúp sinh viên (SV) hát các thể loại khác một cách thuận lợi hơn.

Soprano là giọng nữ cao có màu sắc trong sáng và tính linh hoạt cao so với các loại giọng hát khác. Các tác giả viết opera (nhạc kịch), hợp xướng hầu như đều soạn cho giọng soprano. Người có giọng soprano phải luyện tập đa dạng các loại kỹ thuật và thể loại thanh nhạc mới có thể thành công trong sự nghiệp của mình. Do đó, luyện tập hát aria là một yêu cầu không thể thiếu đối với giọng hát soprano.

Wolfgang Amadeus Mozart (W.A. Mozart) là một nhà soạn nhạc vĩ đại với những sáng tác để đời mà cho đến tận ngày nay, những sáng tác ấy vẫn luôn là hình mẫu lý tưởng cho các nhạc sĩ. Nhiều vở opera của ông đã được dàn dựng và biểu diễn trên khắp thế giới. Trong opera của ông, nhất là 3 vở *Cây sáo thần (Die Zauberflöte)*, *Don Giovanni*, *Đám cưới Figaro (Le nozze di Figaro)* có nhiều tiết mục aria với những kỹ thuật thanh nhạc đặc sắc, rất thuận lợi để phát triển giọng hát, đặc biệt là cho giọng soprano.

Hiện nay, nhiều trường đào tạo thanh nhạc chuyên nghiệp đã sử dụng các aria của W.A. Mozart như một phần thi bắt buộc của SV qua mỗi học kỳ. Xem xét các opera tiêu biểu của W.A. Mozart cho thấy, ông viết nhiều aria cho hầu hết các loại giọng nam và giọng nữ. Tuy vậy, có thể thấy ông vẫn dành nhiều aria cho giọng soprano (giọng nữ cao) với đủ các dạng nhân vật chính diện, phản diện, thể hiện các dạng cung bậc tình cảm, với đầy đủ và phong phú kỹ thuật thanh nhạc cơ bản và kỹ thuật thanh nhạc đỉnh cao. Do vậy, khi sử dụng aria của W.A. Mozart để luyện tập cho giọng soprano sẽ phát triển giọng hát của người học một cách toàn diện và tiến bộ rất nhanh.

Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương (ĐHSP Nghệ thuật TW) đang là cơ sở đào tạo thu hút được số lượng lớn SV tham gia học tập ngành Đại học Thanh nhạc. Với môn Thanh nhạc, SV được học 2 tiết/tuần với những tác phẩm phong phú, đa dạng ở nhiều thể loại khác nhau. Mặc dù aria của W.A. Mozart không phải là những tác phẩm bắt buộc nhưng luôn được khuyến khích trong

chương trình học của SV nói chung và SV giọng soprano nói riêng. Tuy nhiên, việc dạy học hát aria của W.A. Mozart cho giọng soprano hiện nay tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW còn vấp phải một số khó khăn, bất cập khiến kết quả học tập chưa được như mong muốn.

Trước những vấn đề nêu trên, chúng tôi nhận thấy cần phải có sự đầu tư nghiên cứu về vấn đề dạy học hát aria của W.A. Mozart một cách nghiêm túc. Chúng tôi tin rằng, việc dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW sẽ là một hướng đi đúng đắn trong việc rèn luyện và phát triển giọng hát, nâng cao chất lượng dạy học môn Thanh nhạc.

Vì những lí do nêu trên, chúng tôi chọn *Dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên thanh nhạc giọng soprano Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương* làm đề tài luận án Tiến sĩ chuyên ngành Lý luận và Phương pháp dạy học Âm nhạc.

2. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở nghiên cứu lý luận và thực tiễn, tác giả luận án đề xuất các biện pháp dạy học hát aria của nhạc sĩ W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc, góp phần nâng cao chất lượng dạy học, đáp ứng yêu cầu chuẩn đầu ra của chương trình đào tạo Đại học Thanh nhạc, Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

3. Khách thể và đối tượng nghiên cứu

3.1. Khách thể nghiên cứu

Quá trình dạy học (QTDH) hát aria của W.A. Mozart cho SV thanh nhạc giọng soprano tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

3.2. Đối tượng nghiên cứu

Dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV thanh nhạc giọng soprano tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

4. Giả thuyết khoa học

Nếu đề xuất được các biện pháp dạy học hát aria của W.A. Mozart phù hợp với khả năng của SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc và thực tiễn giảng dạy của cơ sở đào tạo thì sẽ góp phần nâng cao chất lượng dạy và học thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

5. Câu hỏi nghiên cứu

Tại sao cần phải dạy aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW?

Các aria viết cho giọng soprano trong 3 vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* của W.A. Mozart có đặc điểm gì về kỹ thuật thanh nhạc để dạy hát cho giọng soprano?

Thực tiễn dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc ở Trường ĐHSP Nghệ thuật TW hiện nay như thế nào, còn có những tồn tại, hạn chế gì?

Làm thế nào để nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW?

6. Nhiệm vụ nghiên cứu

Nghiên cứu tổng quan, cơ sở lý luận về dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano trình độ Đại học Thanh nhạc.

Tìm hiểu đặc điểm các aria dành cho giọng soprano trong 3 vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* của nhạc sĩ W.A. Mozart.

Khảo sát, phân tích, đánh giá thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano trình độ Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

Đề xuất các biện pháp dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano trình độ Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

7. Phạm vi nghiên cứu

7.1. Phạm vi nội dung nghiên cứu

Luận án tập trung nghiên cứu dạy học hát một số aria tiêu biểu cho giọng soprano trong 3 vở opera nổi tiếng của W.A. Mozart là *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần*. Phần thực nghiệm, luận án chủ yếu đi sâu về quy trình dạy học trong đó có lồng ghép hướng dẫn rèn luyện kỹ thuật thanh nhạc cho giọng soprano một bài aria là *Nào, hãy đánh em đi Masetto (Batti, batti o bel Masetto)* trong vở opera *Don Giovanni*.

7.2. Phạm vi địa điểm nghiên cứu

Luận án nghiên cứu thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart và áp dụng giảng dạy (thực nghiệm) với SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

7.3. Về đối tượng khảo sát và thực hiện các biện pháp đề xuất

Giảng viên (GV) giảng dạy thanh nhạc, SV ngành Đại học Thanh nhạc nói chung, SV nữ giọng soprano nói riêng, cán bộ lãnh đạo

của Khoa Piano và Thanh nhạc (gồm Ban chủ nhiệm Khoa, các Trưởng, Phó Bộ môn Thanh nhạc) của Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

7.4. Phạm vi thời gian nghiên cứu

Từ năm 2016 đến 2022, là thời gian bắt đầu thu thập tài liệu, thu thập số liệu khảo sát và tiến hành viết luận án.

8. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

8.1. Phương pháp luận nghiên cứu

Luận án sử dụng cách tiếp cận hệ thống, tiếp cận thành tố dạy học, tiếp cận thực tiễn hoạt động dạy học thanh nhạc. Bên cạnh đó, tiếp cận một số hệ thống lý thuyết âm nhạc và dạy học như: Thuyết hành vi trong dạy học, tiếp cận năng lực người học, tiếp cận lý luận âm nhạc, tiếp cận lý luận dạy học, tiếp cận lý luận về dạy học thanh nhạc.

8.2. Phương pháp nghiên cứu

8.2.1. Nhóm phương pháp nghiên cứu lý thuyết

Phương pháp phân tích, tổng hợp; so sánh; cụ thể hóa; khái quát.

8.2.2. Nhóm phương pháp nghiên cứu thực tiễn

Phương pháp quan sát sư phạm; phỏng vấn; điều tra, khảo sát; tổng kết kinh nghiệm giáo dục; nghiên cứu sản phẩm hoạt động giáo dục; thực nghiệm sư phạm; thống kê toán học.

9. Đóng góp của luận án

9.1. Về mặt lý luận

Những nghiên cứu về dạy học hát aria nói chung, nghiên cứu những kỹ thuật thanh nhạc cần được sử dụng trong các aria viết cho giọng soprano của W.A. Mozart nói riêng của luận án góp phần bổ sung thêm về lý luận dạy học hát, làm sáng tỏ các thành tố của QTDH hát aria của W.A. Mozart cho SV thanh nhạc giọng soprano.

9.2. Về mặt thực tiễn

Những khảo sát, phân tích thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano trình độ Đại học Thanh nhạc Trường ĐHSP Nghệ thuật TW đã xác định được những thuận lợi và cả những mặt hạn chế để từ đó đưa ra các phương pháp luyện tập phù hợp, giúp SV phát huy được tối đa khả năng vận dụng kỹ thuật thanh nhạc vào ca hát và biểu diễn.

10. Cấu trúc luận án

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo và Phụ lục, luận án được trình bày trong 4 chương:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu và cơ sở lý luận về dạy học hát aria của W.A. Mozart

Chương 2: Đặc điểm các aria cho giọng soprano trong ba vở opera của W.A. Mozart

Chương 3: Thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên giọng soprano Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương

Chương 4: Biện pháp dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên giọng soprano

Chương 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ DẠY HỌC HÁT ARIA CỦA W.A. MOZART

Chương 1 gồm 40 trang, nội dung gồm hai vấn đề cơ bản là tổng quan nghiên cứu và cơ sở lý luận về dạy học hát aria của W.A. Mozart

1.1. Tổng quan nghiên cứu

1.1.1. Nghiên cứu về opera và aria

Trong phần này, luận án tìm hiểu và phân tích những công trình nghiên cứu trong nước và nước ngoài có đề cập đến các vấn đề như: Nguồn gốc, lịch sử hình thành và phát triển opera trên thế giới, lịch sử và phong cách thể loại opera của các nước như Ý, Pháp, Nga...; các tác phẩm opera của các nhạc sĩ nổi tiếng, trong đó, có đề cập đến các bản aria; các thể loại opera; các hình thức âm nhạc trong opera (trong đó có aria)...

1.1.2. Nghiên cứu về dạy học thanh nhạc

1.1.2.1. Sách và tài liệu

Về dạy học thanh nhạc, luận án nghiên cứu những công trình của một số nhà sư phạm thanh nhạc như Nguyễn Trung Kiên, Hồ Mộ La, Trần Ngọc Lan... với các vấn đề về kỹ thuật thanh nhạc và phương pháp rèn luyện các kỹ thuật thanh nhạc; những nguyên tắc sư phạm thanh nhạc... Bên cạnh đó là những phương pháp giúp ca sĩ cải thiện thể lực, nâng cao trình độ kỹ thuật, tăng cường âm lượng trong giọng hát... với các bài luyện giọng có hướng dẫn cách luyện tập khoa học và bài bản.

1.1.2.2. Một số bài viết

Luận án nghiên cứu một số bài viết của tác giả Lô Thanh, Lưu Hữu Phước, Nguyễn Thị Tố Mai, Trương Ngọc Thảng có bàn về bộ môn Thanh nhạc và phương pháp thanh nhạc ở nước ta, về kỹ thuật thanh nhạc bel canto trong opera Việt Nam và trong đào tạo thanh nhạc chuyên nghiệp ở nước ta.

1.1.2.3. Luận án, luận văn

Trong phần này, luận án nghiên cứu các công trình bàn về quá trình hình thành, phát triển và công tác đào tạo nền thanh nhạc chuyên nghiệp Việt Nam của một số tác giả như: Trương Ngọc Thăng, Lê Thị Minh Xuân, Nguyễn Thị Phương Nga, Đỗ Quốc Hưng, Nguyễn Thị Tân Nhân...

1.1.3. Nghiên cứu về dạy học hát aria

Về dạy học hát aria nói chung và aria của W.A. Mozart nói riêng, luận án nghiên cứu luận văn của một số tác giả như: Đào Thị Khánh Chi, Đinh Khánh Cường và Bùi Thị Thanh Tuyền. Tuy mức độ nghiên cứu của các công trình này còn hết sức sơ giản nhưng những kết quả đã đạt được giúp chúng tôi có cơ sở để tiếp tục đào sâu nghiên cứu một cách có hệ thống và khoa học nhất.

1.1.4. Đánh giá tình hình nghiên cứu

1.1.4.1. Những kết quả nghiên cứu đã đạt được

Các công trình nghiên cứu đã đạt được kết quả nhất định khi bàn về opera và aria (khái niệm, nguồn gốc, quá trình hình thành và phát triển, thể loại, hình thức...); về dạy học thanh nhạc nói chung và dạy học aria nói riêng.

1.1.4.2. Những vấn đề còn chưa nghiên cứu

Tại Việt Nam, nghiên cứu opera và aria trên các phương diện đặc điểm âm nhạc thì có nhiều song còn thiếu vắng những nghiên cứu chuyên sâu riêng cho kỹ thuật hát và phương pháp dạy học (PPDH) hát aria nói chung và cho giọng soprano nói riêng. Riêng về nhạc sĩ W.A. Mozart, mặc dù có luận án tiến sĩ của Nguyễn Thị Phương Nga *Âm nhạc W.A. Mozart trong đào tạo thanh nhạc chuyên nghiệp Việt Nam* có đề cập đến dạy hát aria của Mozart song về tổng thể, luận án nghiên cứu chung về đào tạo thanh nhạc các tác phẩm của W.A. Mozart (bao gồm nhiều dạng thể loại thanh nhạc), dạy hát aria chỉ là một mục trong toàn luận án và đề cập đến cách hát cho tất cả các loại giọng bao gồm cả giọng nam và nữ. Nhìn chung, luận án hướng vào mục đích nghiên cứu chủ yếu là đề xuất các giải pháp dạy thanh nhạc mang tính hướng đi nhiều hơn là phương pháp dạy thể hiện kỹ thuật các tiết mục trong opera của W.A. Mozart.

Luận án của chúng tôi *Dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên thanh nhạc giọng soprano Trường ĐHSP Nghệ thuật TW* với mục đích đi sâu nghiên cứu đề xuất biện pháp dạy học hát (chủ yếu về kỹ thuật thanh nhạc và cách thể hiện) cho riêng giọng

soprano qua 3 vở *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* là đề tài không trùng lặp với các công trình đã nghiên cứu ở Việt Nam.

1.1.4.3. Hướng nghiên cứu của luận án

Trên cơ sở làm sáng tỏ những vấn đề lý luận về dạy học hát aria của W.A. Mozart, phân tích những đặc điểm âm nhạc và đặc trưng kỹ thuật trong aria của W.A. Mozart cho giọng soprano; khảo sát, phân tích, đánh giá thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart, luận án đề xuất các biện pháp dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

1.2. Cơ sở lý luận về dạy học hát aria của W.A. Mozart

1.2.1. Một số khái niệm

Trong phần này, luận án nghiên cứu một số khái niệm có liên quan như: Opera; aria; tiết mục (trong opera); thanh nhạc; kỹ thuật thanh nhạc; kỹ năng hát; phong cách hát bel canto; dạy học; dạy học thanh nhạc; dạy học hát aria; phương pháp; phương pháp dạy học; phương pháp dạy học thanh nhạc; biện pháp dạy học thanh nhạc; âm vực; âm khu; âm khu giọng hát.

1.2.2. Giọng soprano

Luận án khái quát một số vấn đề về giọng soprano như: khái niệm, đặc điểm, tính chất, âm vực, phân loại giọng soprano, vai trò của giọng soprano trong các vở opera.

1.2.3. Vai trò của aria W.A. Mozart trong dạy học thanh nhạc

Aria của W.A. Mozart có sự gắn kết chặt chẽ với phương pháp bel canto của Ý thế kỷ 17 với những tiêu chuẩn âm thanh bay bổng, nhẹ nhàng, vang, sáng, đầy đặn, rất tốt đối với việc đào tạo thanh nhạc chuyên nghiệp. Khi học các aria của W.A. Mozart, SV được rèn luyện với đầy đủ các kỹ thuật thanh nhạc như legato, staccato, passage, hát lách, hát với sắc thái to nhỏ... Việc rèn luyện các tác phẩm của ông sẽ giúp giọng hát phát triển linh hoạt và toàn diện, đặc biệt là với giọng soprano, từ đó có thể hát các thể loại khác một cách dễ dàng hơn. Trong dạy học thanh nhạc chuyên nghiệp, aria của W.A. Mozart luôn được đề cao và thường được các GV ưu tiên lựa chọn cho SV của mình.

1.2.4. Các thành tố của quá trình dạy học hát aria W.A. Mozart cho sinh viên giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc

Việc dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc được dựa trên mục tiêu dạy học, nội dung

dạy học, hình thức tổ chức dạy học, đặc điểm của người dạy và người học, PPDH aria, kiểm tra đánh giá, điều kiện, phương tiện dạy học.

Tiểu kết chương 1

Chương 1 đã làm sáng tỏ về phần tổng quan tình hình nghiên cứu của các công trình đi trước, xây dựng cơ sở khoa học cho sự kế thừa và khẳng định khoảng trống mà luận án cần nghiên cứu. Đồng thời, luận án cũng đề cập đến một số vấn đề lý luận về giọng soprano, về vai trò của aria W.A. Mozart trong sự phát triển kỹ thuật và đào tạo nền thanh nhạc chuyên nghiệp và việc dạy học hát aria của W.A. Mozart cho giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc dựa trên mục tiêu dạy học, nội dung dạy học, đặc điểm của đối tượng người học, PPDH thanh nhạc aria của W.A. Mozart...

Chương 2

ĐẶC ĐIỂM CÁC ARIA CHO GIỌNG SOPRANO TRONG BA VỞ OPERA CỦA W.A. MOZART

Chương 2 gồm 34 trang đi sâu phân tích đặc điểm các aria cho giọng soprano trong ba vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni*, *Cây sáo thần* và các kỹ thuật thanh nhạc tiêu biểu trong aria của W.A. Mozart.

2.1. Nhạc sĩ W.A. Mozart và sự nghiệp sáng tác opera

Dựa vào các tài liệu, sách, giáo trình Lịch sử âm nhạc thế giới của nhiều tác giả trong và ngoài nước, luận án tóm tắt giới thiệu một số nét về nhạc sĩ W.A. Mozart và ba vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* của ông.

2.1.1. Một số nét về nhạc sĩ W.A. Mozart

Trong phần này, luận án giới thiệu tóm tắt về thân thế, sự nghiệp, sự ảnh hưởng tư tưởng của thời đại Khai sáng, những cống hiến của của nhạc sĩ W.A. Mozart cho nền âm nhạc thế giới: số lượng tác phẩm, đặc điểm sáng tác, giá trị nghệ thuật...

2.1.2. Khái quát về sáng tác opera của W.A. Mozart

W.A. Mozart viết khoảng 23 vở opera, trong đó có nhiều vở đã trở thành kiệt tác, là mẫu mực cho những sáng tác của nhiều nhạc sĩ sau này. Opera của W.A. Mozart đề cao tính hiện thực, thể hiện tư tưởng của thời đại Khai sáng. Các tác phẩm của ông luôn là sự kết hợp đầy ngẫu hứng và thống nhất giữa âm nhạc của kịch với chủ nghĩa nhân đạo và những cảm thụ phong phú có từ cuộc sống. Opera của ông có kết cấu chặt chẽ, thống nhất, tư duy giao hưởng, tư duy khí nhạc được W.A. Mozart đưa vào nhạc kịch, vai trò của dàn nhạc

giao hưởng rất được chú trọng. Nhiều aria có giai điệu đẹp mang tính thanh nhạc cao nhưng vẫn có âm hưởng của khí nhạc.

2.1.3. Ba vở opera tiêu biểu của W.A. Mozart

Trong số 23 vở opera của W.A. Mozart, ba vở opera đặc biệt xuất sắc của ông là *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần*. Nội dung giới thiệu ba vở opera này tập trung chủ yếu vào các vấn đề chính như: Nội dung, cấu trúc các màn và các tiết mục aria tiêu biểu. Phân phân tích aria chủ yếu đi sâu vào các tác phẩm dành cho giọng soprano với các vấn đề về nội dung, tình huống kịch và nhân vật thể hiện.

2.2. Đặc điểm các aria cho giọng soprano

2.2.1. Cấu trúc

Cấu trúc trong các aria dành cho giọng soprano ở ba vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* của nhạc sĩ W.A. Mozart khá phong phú và đa dạng. Luận án đã đi sâu phân tích một số dạng cấu trúc tiêu biểu trong các aria cho giọng soprano là hai đoạn đơn, ba đoạn đơn và hai đoạn phức.

2.2.2. Giai điệu

Giai điệu trong các aria của W.A. Mozart rất đẹp, duyên dáng, uyển chuyển, tinh tế, sang trọng, thể hiện được sự phong phú và đa dạng trong tính cách của từng nhân vật. W.A. Mozart đã tạo ra những tác phẩm bất hủ với những tuyến giai điệu phong phú, đa dạng, từ nhẹ nhàng, giản dị đến phức tạp và đầy kịch tính. Tất cả đều thống nhất và phù hợp với tình huống kịch, tạo ra những nhân vật ấn tượng và đầy màu sắc.

2.2.3. Điệu thức

Trong các aria cho giọng soprano của W.A. Mozart thì điệu thức 7 âm là điệu thức phổ biến. Một trong những thủ pháp mà âm nhạc phương Tây nói chung và nhạc sĩ W.A. Mozart nói riêng hay sử dụng là chuyển điệu. Trong đó, thường dùng thủ pháp chuyển điệu gần (đôi khi có chuyển xa) sang các giọng họ hàng hoặc sang giọng cùng tên. Có nhiều trường hợp vận dụng kết hợp cả ly điệu và chuyển điệu.

2.3. Các kỹ thuật thanh nhạc tiêu biểu thường được sử dụng trong hát aria của W.A. Mozart

Aria của W.A. Mozart có giá trị to lớn về cả mặt nội dung lẫn nghệ thuật cũng như về mặt kỹ thuật thanh nhạc. Trong các tác phẩm opera của W.A. Mozart, cũng như nhiều nhạc sĩ châu Âu, ông coi

giọng hát con người như một nhạc cụ và ông đã viết những giai điệu khó, phức tạp mang tính nhạc đàn cho giọng hát thể hiện, để làm được điều đó, giọng hát phải chính xác, có kỹ thuật thanh nhạc điêu luyện.

2.3.1. Passage - kỹ thuật điển hình trong aria của W.A. Mozart

Passage là kỹ thuật thanh nhạc điển hình cho phong cách sáng tác của W.A. Mozart. Ông đã phát triển kỹ thuật này một cách phong phú, đa dạng. Passage là hát lướt nhanh nhiều nốt, là kỹ thuật khó và thường được rèn luyện ở giai đoạn mà người học hát đã nắm khá chắc những kỹ thuật cơ bản như legato, staccato, marcato... Mozart coi giọng hát như một nhạc cụ nên nhiều giai điệu trong aria cho giọng soprano của ông được hát lên với kỹ thuật hát lướt nhanh nhiều nốt khiến người nghe liên tưởng đến các giai điệu piano của ông: linh hoạt, trong suốt, kiêu diễm, tinh tế...

Aria của Nữ hoàng đêm tối *Những ngày tôi trải qua đau khổ* (*Zum Leiden bin ich auserkoren*) trong opera *Cây sáo thần*, aria của Donna Anna *Đừng nói vậy, anh yêu dấu của em* (*Non mi dir, bell'idol mio*) trích opera *Don Giovanni* là những ví dụ rõ nét về kỹ thuật passage.

2.3.2. Staccato – kỹ thuật tạo điểm nhấn cho aria

Kỹ thuật staccato trong opera của W.A. Mozart đã tạo ra những nhân vật ấn tượng và mang lại giá trị đặc sắc cho tác phẩm. Chẳng hạn, trong vở opera *Cây sáo thần*, mặc dù nhân vật Nữ hoàng đêm tối xuất hiện không nhiều nhưng lại tạo ấn tượng mạnh mẽ nhất cho toàn vở diễn nhờ sự xuất sắc của hai bản aria và đặc biệt là aria thứ hai *Sự trả thù của địa ngục* (*Der Hölle Rache*) là một ví dụ điển hình nhất cho kỹ thuật staccato của W.A. Mozart

2.3.3. Legato - kỹ thuật được sử dụng với vai trò nền tảng

Legato cũng là một kỹ thuật được W.A. Mozart hết sức chú trọng. Do đó, ông đã tạo ra rất nhiều tác phẩm hay và có giá trị trong việc diễn tả nội tâm và khắc họa tính cách nhân vật. Ví dụ: Aria của Susanna *Hãy đến với em, bạn lòng ơi* (*Deh vien, non tarda*) trong vở *Đám cưới Figaro*, aria của Pamina *Mọi thứ đã trôi đi* (*Ach, ich fühl's, es ist verschwunden*) trong opera *Cây sáo thần*, ...

2.3.4. Các kỹ thuật khác

Ngoài các kỹ thuật thanh nhạc thường dùng như đã nêu ở trên thì kỹ thuật hát nhấn âm thanh (marcato), kỹ thuật rung láy, kỹ thuật xử lý sắc thái, vuốt giọng... cũng là những kỹ thuật quan

trọng trong các tác phẩm của W.A. Mozart đòi hỏi người ca sĩ phải có sự thể hiện tinh tế. Với mỗi một kỹ thuật, W.A. Mozart đều có mục đích sử dụng riêng để làm nổi bật tính chất tác phẩm và đặc biệt là để khắc họa tính cách nhân vật cũng như diễn tả tình huống kịch.

2.3.5. Nhận xét chung về vấn đề sử dụng kỹ thuật thanh nhạc trong hát aria của W.A. Mozart

Việc sử dụng kỹ thuật thanh nhạc trong hát aria của W.A. Mozart là rất phong phú, đa dạng và linh hoạt bởi các tác phẩm của Mozart không chỉ bám sát vào tính cách nhân vật và các tình huống kịch mà còn có sự liên quan chặt chẽ đến mục tiêu phát triển kỹ thuật thanh nhạc trong opera. Khi hát các aria của W.A. Mozart, người hát cần xử lý các nốt nhạc một cách nhẹ nhàng, tinh tế, giai điệu bay bổng, mượt mà, càng hát lên cao thì càng phải vượt nhẹ âm thanh chứ không được đẩy hơi quá mạnh và nhiều lực. Cần quan tâm đến sự nhấn nhá trong từng nốt nhạc, câu nhạc, đặc biệt là các trọng âm của câu. Cần chú trọng tới việc xử lý các nốt hoa mỹ, luyện lấy bởi W.A. Mozart hay sử dụng kỹ thuật này để tạo ra những giai điệu mềm mại, uyển chuyển và tinh tế.

Tiểu kết chương 2

Chương 2 đã nghiên cứu khái quát về cuộc đời, sự nghiệp, đặc điểm sáng tác... của nhạc sĩ W.A. Mozart. Đồng thời, giới thiệu ba vở opera tiêu biểu của ông là *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần*, trong đó đi sâu phân tích các aria dành cho giọng soprano. Bên cạnh đó, luận án cũng chỉ ra những đặc điểm âm nhạc nói chung cũng như những đặc điểm âm nhạc liên quan đến kỹ thuật ca hát nói riêng trong các aria của W.A. Mozart. Ngoài ra, luận án cũng phân tích những kỹ thuật thanh nhạc điển hình thường được sử dụng trong hát các aria cho giọng soprano của ông. Đây là những vấn đề cần thiết giúp cho việc nghiên cứu và biểu diễn các tác phẩm của W.A. Mozart thành công.

Chương 3

THỰC TRẠNG DẠY HỌC HÁT ARIA CỦA W.A. MOZART CHO SINH VIÊN GIỌNG SOPRANO TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG

Chương 3 gồm 40 trang đi sâu tìm hiểu thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

3.1. Khái quát về Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật TW

3.1.1. Một số nét chung

Hiện nay, Trường ĐHSPT Nghệ thuật TW đã khẳng định được vị thế, uy tín và vai trò tiên phong trong lĩnh vực giáo dục văn hóa nghệ thuật ở Việt Nam. Trường đã và đang đào tạo nhiều mã ngành ở trình độ Đại học, Thạc sĩ và Tiến sĩ với đội ngũ GV có trình độ cao về chuyên môn, nghiệp vụ (100% GV của trường đều có trình độ thạc sĩ trở lên, đội ngũ GV có học hàm, học vị cao như GS, PGS, TS ngày càng nhiều) và luôn tâm huyết với nghề. Cơ sở vật chất cũng dần khang trang, sạch đẹp hơn. Công tác tuyển sinh cũng ngày càng thu hút được nhiều thí sinh.

3.1.2. Đôi nét về ngành Đại học Thanh nhạc

Ngành Đại học Thanh nhạc hiện nay thuộc sự quản lý của khoa Piano và Thanh nhạc. Năm 2013, tuyển sinh khóa đầu tiên với 30 SV. Cho đến nay, Nhà trường đã tuyển sinh đến khóa thứ 10 và số lượng SV cũng tăng lên đáng kể. Ngoài việc học tập trên lớp, SV Đại học Thanh nhạc còn được tham gia vào rất nhiều hoạt động bổ ích do Khoa và Nhà trường tổ chức. Nhiều SV đã đạt được những thành tích cao trong các cuộc thi thanh nhạc chuyên nghiệp, khẳng định được chất lượng đào tạo của ngành Đại học Thanh nhạc.

3.1.3. Đội ngũ giảng viên thanh nhạc

Đội ngũ GV thanh nhạc tập trung ở khoa Piano và Thanh nhạc với nhiệm vụ chính là giảng dạy thanh nhạc cho SV ngành Đại học Thanh nhạc và ĐHSPT Âm nhạc. Số lượng GV thanh nhạc hiện nay là 34 người. 100% GV đều có trình độ thạc sĩ, trong đó có 02 tiến sĩ và 02 GV đang theo học nghiên cứu sinh (NCS) tại Trường ĐHSPT Nghệ thuật TW. Ngoài ra, các GV thanh nhạc còn rất tích cực trong biểu diễn và nghiên cứu khoa học, góp phần vào sự phát triển chung của Khoa và Nhà trường.

3.2. Nội dung chương trình và tài liệu giảng dạy môn Thanh nhạc

3.2.1. Nội dung chương trình

Chương trình Đại học Thanh nhạc của trường ĐHSPT Nghệ thuật TW được đào tạo theo hình thức tín chỉ. Thời gian đào tạo là 4 năm. Tổng số tiết SV được học là 224 tiết/8 tín chỉ/4 học phần. Các lớp học được tổ chức theo hình thức cá nhân 01 SV/1 tiết, mỗi SV lên lớp 2 tiết/1 tuần. Ở năm thứ hai và năm thứ ba, SV có thể hát aria

hoặc không hát nhưng sang năm thứ 4 thì aria là bắt buộc, trong đó aria của W.A. Mozart luôn là những tác phẩm được khuyến khích trong chương trình học cũng như thi tốt nghiệp của SV.

3.2.2. Tài liệu giảng dạy

Hiện nay, môn Thanh nhạc của ngành Đại học Thanh nhạc, trường ĐHSP Nghệ thuật TW vẫn chưa có một giáo trình thanh nhạc thống nhất/chính thức. Các GV đã biên soạn tài liệu dạy học môn Thanh nhạc cho SV ngành Đại học Thanh nhạc nhưng vẫn đang trong quá trình nghiệm thu.

3.2.3. Aria của W.A. Mozart cho giọng soprano trong chương trình giảng dạy

Các aria của W.A. Mozart trong ba vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* thường được sử dụng cho SV từ năm thứ ba trở đi. Số lượng tác phẩm được gợi ý ở năm thứ ba là 6 tác phẩm, năm thứ tư chỉ có 2 tác phẩm. Chúng tôi thấy rằng, việc sử dụng các aria của W.A. Mozart cho giọng soprano như vậy là còn ít và sự phân bổ tác phẩm giữa các năm cũng chưa thực sự hợp lý. Việc điều chỉnh và bổ sung thêm tác phẩm chúng tôi trình bày ở chương 4.

3.3. Đặc điểm tâm sinh lý và giọng hát của sinh viên giọng soprano

3.3.1. Đặc điểm tâm sinh lý

Luận án phân tích những đặc điểm về lứa tuổi, tầm vóc và cấu tạo cơ thể, về tư duy, về thẩm mỹ để thấy được những thuận lợi và khó khăn của SV Việt Nam khi học thanh nhạc nói chung và aria của W.A. Mozart nói riêng.

3.3.2. Đặc điểm giọng hát của sinh viên giọng soprano

Lứa tuổi SV bộ máy phát âm đã khá hoàn thiện và dần đạt mức độ hoàn chỉnh. SV giọng soprano đã có thể hát chuyển giọng một cách thuận lợi với màu sắc giọng hát rõ ràng, thể lực đang ở độ sung mãn và dẻo dai. Tuy nhiên, do thể chất và vóc người Việt Nam nhỏ bé nên loại giọng soprano ở nước ta tuy nhiều nhưng chất lượng chưa cao, nhiều giọng hát mảnh và kém độ vang, âm vực hạn chế và hơi thở cũng bị ảnh hưởng...

3.3.3. Khả năng hát aria W.A. Mozart của sinh viên giọng soprano

SV học ngành Đại học Thanh nhạc nói chung và giọng soprano nói riêng của Trường ĐHSP Nghệ thuật TW với đầu vào không đòi hỏi phải có trình độ Trung cấp Thanh nhạc. Do vậy, tuy là hầu hết các em giọng soprano đều có giọng hát tốt nhưng có sự chênh lệch

về khả năng ca hát và kiến thức âm nhạc. Với aria của W.A. Mozart, nhiều SV có thể tự vỡ bài và hát chính xác giai điệu, khả năng phát âm tiếng nước ngoài cũng như xử lý kỹ thuật thanh nhạc tương đối thuận lợi. Nhưng cũng có những SV chưa có nhiều kiến thức về thanh nhạc và các môn lý luận như Nhạc lý, Ký xướng âm... nên việc hát aria của W.A. Mozart còn gặp nhiều khó khăn.

3.3.4. Thuận lợi và khó khăn khi dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên giọng soprano

3.3.4.1. Thuận lợi

Các SV đều có đam mê ca hát và mong ước trở thành ca sĩ chuyên nghiệp. Do đó, khi đổ vào trường hầu hết các em đều rất nhiệt huyết và có tinh thần học tập cao. Các em có sức trẻ, có giọng hát, có đam mê... Ngoài ra, sự phát triển của công nghệ thông tin cũng giúp ích cho SV rất nhiều trong việc tìm hiểu tác phẩm và luyện tập phát âm.

3.3.4.2. Khó khăn

Ngoài những khó khăn về vấn đề liên quan đến bộ máy phát âm và giọng hát thì những đặc điểm liên quan đến tiếng nói cũng là những yếu tố có ảnh hưởng đến việc dạy học hát aria của W.A. Mozart như: Ảnh hưởng của cách phát âm tiếng một đến vấn đề nổi âm khi thể hiện các aria bằng tiếng nước ngoài, làm tác phẩm thiếu đi sự mềm mại và uyển chuyển. Ảnh hưởng của sự không linh hoạt trong uốn lưỡi, đặc biệt là những âm có sự tham gia tích cực của lưỡi như chữ: r, l, gi, z, s... và những từ có âm phụ ở giữa hoặc cuối từ. Ví dụ: Verzweiflung (tuyệt vọng), fühll (cảm thấy) trong tiếng Đức. Ngoài ra, việc ảnh hưởng của tiếng nói vùng miền cũng là một trong những trở ngại đối với SV khi học thanh nhạc chuyên nghiệp.

3.4. Thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên thanh nhạc giọng soprano

3.4.1. Tình hình dạy của giảng viên

3.4.1.1. Vấn đề giao bài aria

Về cơ bản, đa số các GV đều có những định hướng đúng đắn và lựa chọn bài hát phù hợp với SV. Với các tác phẩm aria của W.A. Mozart, GV dựa trên năng lực, đặc điểm giọng hát của SV và những yêu cầu của từng năm học để giao bài. Tuy vậy, vẫn có một số GV chưa chú trọng nhiều tới việc lựa chọn tác phẩm phù hợp với giọng hát, còn dễ dãi trong khâu chọn bài. Điều này dẫn tới việc, bài quá khó hoặc quá dễ so với khả năng của SV.

3.4.1.2. Phương pháp giảng dạy

Qua khảo sát thực trạng cho thấy, nhiều GV đã có sự kết hợp giữa các PPDH truyền thống với các PPDH hiện đại, tạo ra những tiết học sôi nổi, hiệu quả. Bên cạnh đó vẫn còn một số tồn tại như: Sự kết hợp giữa các PPDH chưa thực sự linh hoạt và triệt để. GV chủ yếu dạy về kỹ thuật thanh nhạc, việc giới thiệu về nội dung, nhân vật, tình huống kịch còn chưa được quan tâm đúng mực; việc phát âm tiếng nước ngoài còn nhiều hạn chế và đôi khi còn chưa có sự thống nhất; việc sử dụng đàn piano đối với một số GV còn lúng túng và chưa chủ động...

3.4.2. Thực trạng học hát aria W.A. Mozart của sinh viên giọng soprano

3.4.2.1. Tình hình học tập của sinh viên

Căn cứ vào kết quả khảo sát của SV giọng soprano có thể thấy, phần lớn SV đều tỏ ra thích học aria. Mặc dầu vậy các em đều cho rằng aria là thể loại khó. Với các aria của W.A. Mozart, nhiều em có thể xử lý tốt các kỹ thuật thanh nhạc kết hợp với điều tiết hơi thở, mở khẩu hình và đặt vị trí âm thanh nhưng cũng gặp khó khăn khi hát kỹ thuật passage, staccato hay vấn đề phát âm. Nhiều em chưa tự tin biểu diễn trên sân khấu và cũng có một số em chỉ có thể hát được tác phẩm ở mức độ thuộc bài.

3.4.2.2. Kết quả học tập của sinh viên

Qua tổng hợp kết quả thi của SV giọng soprano có hát aria W.A. Mozart của năm thứ ba và năm thứ tư, năm học 2020 – 2021 cho thấy, phần lớn SV đều đạt từ 9 điểm trở lên, số SV có kết quả dưới điểm 9 là tương đối ít. Tuy nhiên, điểm số này là chấm chung cho nhiều tác phẩm, aria của W.A. Mozart chỉ là một trong số các tác phẩm dự thi của SV mà thôi. Chính vì vậy, chưa phản ánh được chính xác chất lượng hát aria W.A. Mozart của SV.

3.4.3. Đánh giá thực trạng dạy học hát aria của W.A. Mozart cho sinh viên giọng soprano

3.4.3.1. Đánh giá phương pháp dạy của giảng viên

Nhìn chung, các GV rất quan tâm, chú trọng và tỉ mỉ trong việc hướng dẫn SV rèn luyện và xử lý các kỹ thuật thanh nhạc trong bài, cách truyền đạt, giảng giải tương đối dễ hiểu và sinh động. Tuy nhiên, trong QTDH vẫn còn một số tồn tại như:

Việc thị phạm/làm mẫu cho SV giọng soprano của các GV nam gặp khó khăn nhất định do sự khác nhau về âm vực, màu giọng...

Về các bước dạy học hát aria của W.A. Mozart: Phần lớn GV thường thực hiện theo trình tự: Cho SV luyện thanh, đọc phiên âm, tập giai điệu với các kỹ thuật đã học, xử lý sắc thái. Đặc biệt, các GV rất chú trọng tới việc rèn luyện, hoàn thiện các kỹ thuật thanh nhạc trong bài. Tuy vậy, việc giới thiệu về nội dung tác phẩm, nhân vật, tình huống kịch còn qua loa, đại khái và chưa thực sự đầy đủ.

Vấn đề phát âm tiếng nước ngoài: Còn chưa có sự thống nhất quan điểm trong việc hướng dẫn SV cách phát âm, việc truyền đạt đến SV đôi khi cũng thiếu độ chuẩn xác.

Việc sử dụng phương tiện dạy học: GV đã quan tâm hơn tới việc sử dụng các phương tiện hỗ trợ như loa, đài, băng, đĩa... và mang lại những hiệu quả tích cực trong dạy học hát aria của W.A. Mozart. Việc sử dụng đàn piano nhìn chung tương đối tốt nhưng một số GV vẫn còn lúng túng và chưa chủ động.

3.4.3.2. *Đánh giá tình hình học hát aria W.A. Mozart của sinh viên giọng soprano*

Nhìn chung, SV khi được hát aria của W.A. Mozart đều đã có nền tảng cơ bản về kỹ thuật thanh nhạc. Các em đã biết kết hợp khẩu hình, hơi thở, vị trí âm thanh với các kỹ thuật hát như legato, staccato, passage, xử lý sắc thái to nhỏ..., đã thực hiện được ra các đặc trưng, đáp ứng yêu cầu của từng kỹ thuật. Tuy nhiên, sự ổn định và chắc chắn ở nhiều SV là chưa cao. Về vấn đề phát âm, SV còn có những hạn chế do đặc điểm ngôn ngữ, tiếng nói của người Việt Nam đã ảnh hưởng tới vấn đề nối âm hoặc uốn lưỡi khi bật các âm phụ ở giữa và cuối từ. Về vấn đề tự học, nhìn chung SV đã biết cách tự vỡ bài, có thể hát chính xác giai điệu, tiết tấu. Nhiều SV rất chăm chỉ luyện tập và ham học hỏi. Bên cạnh đó, vẫn còn một bộ phận SV lười biếng, tinh thần tự học chưa cao.

Tiểu kết chương 3

Khảo sát thực trạng cho thấy, việc dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại trường ĐHSP Nghệ thuật TW còn vấp phải những khó khăn do sự khác nhau về đặc điểm ngôn ngữ, tiếng nói, thói quen của người Việt Nam. Về giáo trình, tài liệu giảng dạy còn chưa có sự thống nhất. Về PPDH, đã có sự lựa chọn, kết hợp giữa các PPDH truyền thống

với các PPDH hiện đại nhưng còn chưa thực sự được chú trọng, việc sử dụng còn chưa linh hoạt. Trong dạy học hát aria của W.A. Mozart cho giọng soprano thường tập trung rèn luyện và xử lý các kỹ thuật thanh nhạc mà ít quan tâm đến việc trang bị những kiến thức chung về tác phẩm; vấn đề về phát âm tiếng nước ngoài cũng chưa thực sự được quan tâm đúng mực; một số GV còn chưa chủ động, linh hoạt trong sử dụng phương tiện dạy học; thái độ học tập của một bộ phận SV còn hời hợt, chưa nghiêm túc. Do vậy, kết quả học tập chưa đạt được như mong muốn.

Chương 4

BIỆN PHÁP DẠY HỌC HÁT ARIA CỦA W.A. MOZART CHO SINH VIÊN GIỌNG SOPRANO

Chương 4 gồm 51 trang, đi sâu nghiên cứu các biện pháp trong dạy học hát aria của W.A. Mozart và tiến hành thực nghiệm để kiểm chứng các biện pháp được đề xuất trong luận án.

4.1. Nguyên tắc đề xuất biện pháp

Việc đề xuất các biện pháp dạy học phải thực hiện theo nguyên tắc: Đảm bảo tính mục tiêu; đảm bảo tính phù hợp; đảm bảo tính khoa học; đảm bảo tính hiệu quả và thực tiễn.

4.2. Biện pháp dạy học hát aria của W.A. Mozart

4.2.1. Điều chỉnh, bổ sung một số aria của W.A. Mozart cho giọng soprano trong chương trình dạy học thanh nhạc

4.2.1.1. Các căn cứ điều chỉnh, bổ sung

Việc điều chỉnh, bổ sung các aria của W.A. Mozart trong chương trình dạy học thanh nhạc cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc phải dựa trên mục tiêu đào tạo, năng lực của cơ sở đào tạo, nhu cầu và thực tiễn giảng dạy aria tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

4.2.1.2. Tiêu chí lựa chọn aria của W.A. Mozart cho giọng soprano vào chương trình dạy học

Tiêu chí chung của việc lựa chọn các tác phẩm vào chương trình đào tạo Đại học Thanh nhạc cho giọng soprano là tác phẩm đó phải vừa sức, phù hợp với đặc điểm và phát huy được khả năng của giọng hát ở từng giai đoạn phát triển khác nhau. Ngoài ra, việc đáp ứng các yêu cầu về tính nghệ thuật và tính kỹ thuật cũng là một trong những yếu tố quan trọng trong lựa chọn tác phẩm.

4.2.1.3. Điều chỉnh, bổ sung các aria của W.A. Mozart cho giọng soprano

Chúng tôi đã điều chỉnh và bổ sung các aria cho giọng soprano trong ba vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần* của W.A. Mozart vào nội dung chương trình như sau: Ở năm thứ hai, trong chương trình cũ không có tác phẩm nào của W.A. Mozart trong 3 vở opera *Đám cưới Figaro*, *Don Giovanni* và *Cây sáo thần*. Chúng tôi đã điều chỉnh và bổ sung 4 tác phẩm giọng soprano cho năm thứ hai. Ở năm thứ ba, trong chương trình cũ có 6 tác phẩm, chúng tôi điều chỉnh còn 5 tác phẩm (bổ sung thêm 1 tác phẩm chưa có trong chương trình và cắt bớt 2 tác phẩm của năm thứ 3 để đẩy lên năm thứ 2). Ở năm thứ tư, chương trình cũ chỉ có hai aria của W.A. Mozart cho giọng soprano, chúng tôi đã bổ sung thêm 5 aria nữa vào chương trình mới với tổng số tác phẩm là 7 bài.

4.2.2. Biện pháp rèn luyện kỹ năng hát aria của W.A. Mozart

Để giọng soprano có thể hát tốt các aria của W.A. Mozart thì việc rèn luyện các kỹ thuật thanh nhạc tạo thành các kỹ năng hát là điều không thể thiếu. Trong phần này, luận án đi sâu phân tích và đưa ra phương pháp rèn luyện các kỹ thuật thanh nhạc tiêu biểu nhằm thể hiện tốt các aria của W.A. Mozart nói chung và aria cho giọng soprano nói riêng. Ở mỗi kỹ thuật, luận án đều thống nhất với các nội dung như sau: giới thiệu về đặc trưng và nêu yêu cầu của kỹ thuật, đề ra các bài tập và hướng dẫn cách rèn luyện kỹ năng hát, đồng thời vận dụng vào ví dụ cụ thể. Các kỹ thuật gồm:

4.2.2.1. Rèn luyện hơi thở

4.2.2.2. Kỹ thuật legato (hát liền giọng)

4.2.2.3. Kỹ thuật marcato (hát nhấn âm thanh)

4.2.2.4. Kỹ thuật staccato (hát nảy giọng)

4.2.2.5. Kỹ thuật passage (hát nhanh)

4.2.2.6. Kỹ thuật hát lách

4.2.2.7. Kỹ thuật phát âm

4.2.2.8. Mở rộng âm vực giọng hát

4.2.3. Xây dựng quy trình dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano

Luận án xây dựng quy trình dạy học để SV có thể kết hợp hài hòa giữa việc vừa học trên lớp vừa rèn luyện thói quen tự học, tự nghiên cứu với các bước: Chuẩn bị bài; tìm hiểu về tác giả, tác phẩm; đọc phiên âm; ghép lời với giai điệu đã tập; hướng dẫn SV vận dụng

kỹ thuật thanh nhạc vào xử lý tác phẩm; nghe/xem tác phẩm và rèn luyện kỹ năng biểu diễn.

4.2.4. Sử dụng một số phương pháp dạy học hiện đại

Bên cạnh những PPDH truyền thống vẫn được sử dụng từ trước như thị phạm, hướng dẫn thực hành luyện tập, dùng lời... thì các PPDH tích cực theo hướng phát triển năng lực của người học hoàn toàn có thể vận dụng vào trong dạy học hát aria của W.A. Mozart. Chúng tôi đã dẫn chứng việc sử dụng hai PPDH hiện đại là: PPDH giải quyết vấn đề và PPDH phát hiện vấn đề.

Như vậy, cùng một nội dung dạy học GV có thể sử dụng kết hợp các PPDH truyền thống với các PPDH hiện đại để tạo ra những tiết dạy sinh động và hiệu quả hơn.

4.2.5. Ứng dụng công nghệ thông tin và các phương tiện nghe nhìn trong dạy và học aria của W.A. Mozart

Sử dụng băng, đĩa, video hay nghe/xem tác phẩm aria qua internet ngoài việc rút ngắn thời gian học tập trên lớp còn giúp SV có điều kiện được luyện tập ở nhà các kỹ năng nghe, kỹ năng biểu diễn hình thể, sắc thái, biểu cảm của nhân vật... Bên cạnh đó, cả GV và SV có thể sử dụng internet với công cụ dịch thuật Google translate để nghe và rèn luyện khả năng phát âm tiếng nước ngoài như tiếng Ý, tiếng Đức.

4.2.6. Tạo động lực phát huy tính tích cực học tập của sinh viên

Luận án đã đề xuất những PPDH thích hợp để tạo động lực học tập tích cực cho SV, kích thích tư duy và óc sáng tạo cho người học như: Giúp SV lập kế hoạch và mục tiêu học tập cụ thể, rõ ràng; theo dõi việc thực hiện kế hoạch học tập của SV; tạo ra sự cạnh tranh tích cực trong SV; quan tâm đến cuộc sống của SV; dành cho SV những lời khen ngợi.

4.3. Thực nghiệm sư phạm

4.3.1. Mục đích thực nghiệm

Để kiểm chứng tính khả thi và hiệu quả của các biện pháp dạy học đã nêu ở trên, chúng tôi đã tiến hành thực nghiệm dạy học hát aria của W.A. Mozart đối với SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc. Thông qua thực nghiệm có thể kiểm nghiệm được tính khoa học, tính khả thi trong luận án. Bên cạnh đó, kịp thời phát hiện những bất

cập và có phương án khắc phục, điều chỉnh, hoàn thiện cho các biện pháp nhằm nâng cao chất lượng dạy học.

4.3.2. Đối tượng, thời gian, địa điểm thực nghiệm

- Đối tượng thực nghiệm: Luận án tiến hành thực nghiệm thông qua 2 nhóm đối tượng: nhóm tham gia thực nghiệm (03 SV) và nhóm đối chứng (03 SV). Hai nhóm đối tượng này đều là SV năm thứ ba, thuộc K7 – Đại học Thanh nhạc.

- Thời gian thực nghiệm: 7 tuần (tương ứng 14 tiết/1 SV), học kỳ 2 (thực hiện từ tuần 8 đến tuần 14), Học phần Thanh nhạc 3, năm học 2021 - 2022.

- Địa điểm thực nghiệm: Khoa Piano và Thanh nhạc, trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

4.3.3. Nội dung và tiêu chí đánh giá kết quả thực nghiệm

4.3.3.1. Nội dung thực nghiệm

Dạy hát aria Zerlina Nào, hãy đánh em đi, Masetto (*Batti, batti, o bel Masetto*) trong vở opera *Don Giovanni* với các bước cụ thể đã được xây dựng trong luận án.

4.3.3.2. Tiêu chí đánh giá kết quả thực nghiệm

Căn cứ vào mục tiêu, nội dung dạy học và chuẩn đầu ra của chương trình đào tạo ngành Đại học Thanh nhạc; căn cứ vào khả năng thanh nhạc nói chung và khả năng hát aria W.A. Mozart nói riêng của SV giọng soprano; dựa vào thang phân cấp mục tiêu học tập của nhà tâm lý học giáo dục Benjamin Bloom, chúng tôi đã xây dựng các tiêu chí để đánh giá kết quả thực nghiệm.

4.3.4. Quy trình thực nghiệm

4.3.4.1. Kiểm tra, đánh giá tính đồng bộ trước thực nghiệm

Sau khi lựa chọn được đối tượng tham gia thực nghiệm và người dạy, chúng tôi tiến hành kiểm tra khả năng, trình độ của các SV để đảm bảo sự đồng đều. Mỗi SV sẽ hát một aria (có thể là aria của W.A. Mozart hoặc aria của một tác giả khác) đã được học từ trước (các aria phải có độ khó tương ứng với nhau và cùng nằm trong chương trình học). Sau khi đã khẳng định được tính đồng bộ của hai nhóm SV, chúng tôi tiến hành dạy thực nghiệm trên cơ sở vận dụng các biện pháp mà luận án mới xây dựng cho nhóm thực nghiệm.

4.3.4.2. Tổ chức dạy thực nghiệm

Các bước tổ chức dạy thực nghiệm được tiến hành như sau:

Bước 1: Giao bài (tiết 1 của tuần 1)

Bước 2: Võ bài (tuần 1, 2)

Bước 3: Dựng bài (tuần 3, 4, 5)

Bước 4: Hoàn thiện, củng cố bài (tuần 6, 7)

4.3.5. Đánh giá kết quả thực nghiệm

Sau 7 tuần dạy thực nghiệm, chúng tôi đã tiến hành kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của cả 06 SV (03 SV thực nghiệm, 03 SV đối chứng). Mỗi SV sẽ thể hiện 01 aria của W.A. Mozart đã được GV hướng dẫn trong quá trình thực nghiệm.

4.3.5.1. Về mặt định lượng

03 SV nhóm thực nghiệm kết quả được cải thiện đáng kể: SV Hà Kiều Anh và Nguyễn Hiền Lương điểm số trước thực nghiệm là 9.0, sau thực nghiệm đã tăng lên 9.4. SV Nông Thị Nguyệt Thu điểm số trước thực nghiệm là 8.9, sau khi thực nghiệm cũng xuất sắc tăng lên 9.3. Với 03 SV nhóm đối chứng, tuy điểm số cũng được cải thiện nhưng không nhiều.

4.3.5.2. Về mặt định tính

- Kiến thức: Trước thực nghiệm, cả 06 SV mặc dù có kỹ thuật thanh nhạc nhưng sự hiểu biết về aria của W.A. Mozart còn hạn chế nên xử lý bài còn thiếu tinh tế. Sau khi học, SV nhóm thực nghiệm đã nắm được những kiến thức về thể loại aria và những đặc trưng kỹ thuật trong aria của W.A. Mozart; nắm được nội dung tác phẩm, hiểu về nhân vật và tình huống xuất hiện bản aria; biết vận dụng kiến thức đã học vào xử lý tác phẩm và biểu diễn.

- Kỹ năng: Sau 7 tuần học, SV nhóm thực nghiệm đã có kỹ năng xử lý tác phẩm tốt hơn SV nhóm đối chứng. Các em chú trọng hơn tới việc phát âm, luyện láy và sự nhấn nhá đặc trưng trong aria của W.A. Mozart. Các em cũng để ý và trau chuốt hơn ở từng câu, từng chữ để tạo ra sự nhẹ nhàng, bay bổng của âm thanh. Vì hiểu về nội dung, tính chất tác phẩm, nhân vật thể hiện và tình huống kịch nên các em tự tin hơn trong hát và biểu diễn, đã thể hiện khá tốt phong cách và những yêu cầu của tác phẩm.

- Mức độ tự chủ và trách nhiệm: SV có tinh thần học tập cao, luôn hào hứng, nhiệt huyết trong các tiết học, thường xuyên trao đổi và học hỏi kinh nghiệm từ GV, bạn bè và qua các phương tiện nghe nhìn. Sau khi thực nghiệm với những biện pháp mà luận án đề ra, SV có năng lực tự học, tự rèn luyện các kỹ năng hát aria của W.A.

Mozart một cách độc lập. Đây là cơ sở để SV có thể học tập tốt hơn ở những giai đoạn tiếp theo.

4.3.5.3. So sánh kết quả trước và sau thực nghiệm

Chúng tôi lập bảng so sánh kết quả của hai nhóm trước và sau thực nghiệm để thấy được sự khác biệt.

Bảng 4.5. So sánh kết quả kiểm tra trước và sau thực nghiệm

Nhóm đối tượng	Sinh viên	Trước thực nghiệm	Sau thực nghiệm
Nhóm thực nghiệm	Hà Kiều Anh	9,0	9,4
	Nông Thị Nguyệt Thu	8,9	9,3
	Nguyễn Hiền Lương	9,0	9,4
Nhóm đối chứng	Lê Thị Thu Trang	9,0	9,1
	Đặng Thị Thu Thảo	8,9	9,0
	Trương Thị Huệ	8,9	9,1

Như vậy, kết quả này cho thấy rằng, việc áp dụng những biện pháp giảng dạy mà luận án đề xuất đã mang lại hiệu quả cao hơn cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

Tiểu kết chương 4

Trong chương 4, chúng tôi đã nghiên cứu và đưa ra các biện pháp thích hợp trong rèn luyện kỹ thuật thanh nhạc cơ bản như hơi thở, kỹ thuật legato, staccato, passage, mở rộng âm vực... Đây là những vấn đề hết sức quan trọng, là cơ sở để thể hiện các bài aria. Chúng tôi cũng đã đề xuất các biện pháp mang tính tổng thể, có mối quan hệ khăng khít và hỗ trợ nhau trong QTDH. Chúng tôi cho rằng, trong dạy học hát aria của W.A. Mozart cần thiết phải có sự phối hợp của các biện pháp để mang lại hiệu quả cao: Thứ nhất, cần điều chỉnh, bổ sung một số aria của W.A. Mozart cho giọng soprano trong chương trình dạy học thanh nhạc. Thứ hai, xây dựng quy trình dạy học hát aria của W.A. Mozart nhằm kết hợp hài hòa giữa việc vừa học trên lớp vừa rèn luyện thói quen tự học, tự nghiên cứu. Thứ ba, sử dụng một số PPDH hiện đại nhằm phát huy tính tích cực học tập ở SV. Thứ tư, ứng dụng công nghệ thông tin và các phương tiện nghe nhìn trong dạy và học aria của W.A. Mozart. Thứ năm, tạo động lực phát huy tính tích cực học tập của SV. Những biện pháp này đã được kiểm chứng thông qua quá trình dạy thực nghiệm đối với SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc Trường ĐHSP Nghệ thuật TW và thu được kết quả khả quan.

KẾT LUẬN

Aria của W.A. Mozart là những tác phẩm có giá trị to lớn đối với nền thanh nhạc chuyên nghiệp trên thế giới bởi những bài học quý báu giúp giọng hát phát triển toàn diện theo phương pháp bel canto. Các aria của ông có sự phong phú, đa dạng về phong cách cũng như về mặt kỹ thuật thanh nhạc. Khi hát aria của W.A. Mozart, SV được rèn giũa và thể hiện mình với những kỹ thuật thanh nhạc đỉnh cao cũng như rèn luyện kỹ năng biểu diễn.

Trong luận án, chúng tôi đã giới thiệu về nhạc sĩ W.A. Mozart và 3 vở opera nổi tiếng của ông, trong đó đi sâu phân tích các aria dành cho giọng soprano về các mặt nội dung, nhân vật, tình huống kịch, đặc điểm âm nhạc. Bên cạnh đó, chúng tôi cũng phân tích khá kỹ và có những nhận định riêng về việc sử dụng kỹ thuật thanh nhạc trong hát aria cho giọng soprano của W.A. Mozart, từ đó thấy được những đặc trưng trong việc sử dụng kỹ thuật thanh nhạc của ông. Chúng tôi thấy rằng, việc phân tích này là cần thiết và mang tính khoa học để SV có thêm những kiến thức sâu rộng hơn về tác giả, tác phẩm. Từ đó vận dụng vào thể hiện các tác phẩm một cách thuận lợi và có hiệu quả.

Luận án cũng đã cho thấy được vai trò và tầm quan trọng của các aria W.A. Mozart nói chung và cho giọng soprano nói riêng trong đào tạo nền thanh nhạc chuyên nghiệp. Có thể nói, các aria trong opera của W.A. Mozart dù là lớn hay nhỏ đều đạt tới cao độ với sự phong phú, đa dạng trong thể loại và sự khắt khe về xử lý kỹ thuật thanh nhạc đỉnh cao như staccato, passage, trillo... Với những ưu điểm này, aria của W.A. Mozart là những tác phẩm thực sự cần thiết và hiệu quả trong việc giúp cho giọng hát phát triển toàn diện, đặc biệt là đối với giọng soprano. Học tập các aria của W.A. Mozart sẽ giúp SV dần nắm vững được kỹ thuật thanh nhạc và những yêu cầu của cách hát bel canto. Bên cạnh đó, với sự phong phú và nhiều màu sắc của tuyến nhân vật, các aria của W.A. Mozart còn là những tác phẩm giá trị giúp cho SV rèn luyện kỹ năng biểu diễn trên sân khấu.

Từ những giá trị mà các aria của W.A. Mozart mang lại cho người học, luận án đã nghiên cứu và đề xuất những biện pháp dạy học hát aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc. Qua khảo sát thực trạng dạy học hát aria của W.A.

Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại trường ĐHSP Nghệ thuật TW chúng tôi nhận thấy, các GV đều đánh giá rất cao những lợi ích mà các aria của W.A. Mozart mang lại cho sự phát triển giọng hát của SV, đặc biệt là với những SV giọng soprano. Tuy nhiên, trong QTDH vẫn còn tồn tại một số vấn đề cần phải khắc phục như: Cần có giáo trình, tài liệu giảng dạy chính thức để có sự thống nhất và đồng bộ trong giảng dạy; các aria của W.A. Mozart cần được quan tâm đúng mực chứ không đơn thuần chỉ là khuyến khích SV thể hiện; về PPDH, cần có sự đầu tư nghiên cứu để vận dụng nhiều hơn nữa các PPDH tích cực vào trong giảng dạy; một số GV cần chủ động và linh hoạt hơn nữa trong việc sử dụng phương tiện dạy học, đặc biệt là đàn piano; các GV và SV cần có sự đầu tư nghiêm túc trong việc bồi dưỡng, nâng cao khả năng phát âm tiếng Ý, tiếng Đức của bản thân...

Điểm chính yếu mà Luận án muốn hướng tới là từ những khái quát chung về aria của W.A. Mozart trong việc phát triển các kỹ thuật thanh nhạc của giọng hát, từ việc tìm hiểu thực trạng dạy học, nội dung chương trình, giáo trình học tập, PPDH và thực tế học tập, chúng tôi mong muốn đưa ra cái nhìn tổng thể và tương đối chi tiết về việc cần đưa nhiều hơn nữa các aria của W.A. Mozart vào chương trình dạy học thanh nhạc cho SV Đại học Thanh nhạc nói chung và SV giọng soprano nói riêng tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW. Việc làm này một mặt giúp SV phát triển toàn diện giọng hát, mặt khác, góp phần nâng cao chất lượng dạy và học môn Thanh nhạc.

Từ sự kế thừa những phương pháp giảng dạy thanh nhạc của các thế hệ đi trước và qua khảo sát thực trạng, chúng tôi đã đề xuất một số biện pháp mang tính khoa học nhằm nâng cao chất lượng dạy và học các aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW.

Qua kết quả nghiên cứu của Luận án, chúng tôi mong muốn sẽ góp một phần nhỏ bé vào việc nâng cao chất lượng dạy và học các aria của W.A. Mozart cho SV giọng soprano ngành Đại học Thanh nhạc tại Trường ĐHSP Nghệ thuật TW. Chúng tôi hi vọng đây sẽ là tài liệu hữu ích cho cả GV và SV trong quá trình giảng dạy, học tập và sáng tạo nghệ thuật.

DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ

* Bài báo khoa học:

1. Đào Thị Khánh Chi (2017), “Về mối quan hệ giữa lòng bản và bài bản trong âm nhạc dân gian”, *Tạp chí Giáo dục Nghệ thuật*, số 21. Mã ISSN: 1859-4964

2. Đào Thị Khánh Chi (2021), “Một số vấn đề cần quan tâm khi dạy học aria”, *Tạp chí Giáo dục Nghệ thuật*, số 35. Mã ISSN: 1859-4964

3. Đào Thị Khánh Chi (2022), “Vấn đề sử dụng kỹ thuật thanh nhạc trong các aria của W.A. Mozart”, *Kỷ yếu Hội thảo Khoa học Nâng cao chất lượng đào tạo Sau đại học ngành Văn hóa Nghệ thuật tại trường ĐHSP Nghệ thuật TW*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội. Mã ISBN: 978-604-369-905-0

4. Đào Thị Khánh Chi (2022), “Đôi nét về nhạc sĩ W.A. Mozart và vở opera Don Giovanni”, *Tạp chí Giáo dục Nghệ thuật*, số 43. Mã ISSN: 1859-4964

* Nghiên cứu khoa học:

1. Đào Thị Khánh Chi (thành viên đề tài), *Nâng cao nội dung và phương pháp dạy học mới cho sinh viên Sư phạm Âm nhạc đáp ứng yêu cầu giáo dục phổ thông ở Việt Nam*, Đề tài NCKH cấp Bộ, năm 2018. Mã số: B2018-GNT-08.

2. Đào Thị Khánh Chi (thành viên đề tài), *Dạy học hát Chèo cho sinh viên Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương trong hoạt động ngoại khóa*, Đề tài NCKH cấp Trường, năm 2021. Mã số: T2020 -04.